

สมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ

NURSE COMPETENCIES IN DISASTER MANAGEMENT

ศุภลักษณ์ ธนาโรจน์ (Supalak Thanaroj)¹

ศรีนวล สถิตวิทยานันท์ (Seenual Sadhittwithayanant)²

รุ่งนภา จันทรา (Rungnapa Chantra)³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสมรรถนะของพยาบาลโดยใช้เทคนิคเดลฟาย ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในงานด้านการจัดการภัยพิบัติ 20 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการพยาบาล ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา ผู้เชี่ยวชาญด้านปฏิบัติงานด้านการจัดการภัยพิบัติ และผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์ฉุกเฉิน

วิธีดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ ขั้นตอนที่ 2 นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาสร้างแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความสำคัญของข้อความแต่ละข้อ และขั้นตอนที่ 3 นำข้อมูลที่ได้มาคำนวณค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญยืนยันคำตอบ หลังจากนั้น นำข้อมูลที่ได้มาคำนวณหาค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เพื่อสรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า สมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่อสมรรถนะที่สอดคล้องกันในระดับสำคัญมากที่สุดและมากที่สุดทุกข้อ ประกอบด้วยสมรรถนะ 6 ด้าน ได้แก่ 1) สมรรถนะด้านการป้องกัน และการบรรเทาความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ 2) สมรรถนะด้านเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ 3) สมรรถนะด้านการตอบสนองภัยพิบัติ 4) สมรรถนะด้านการฟื้นฟูสภาพภายหลังเกิดภัยพิบัติ 5) คุณลักษณะความเป็นผู้นำของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ 6) คุณลักษณะทั่วไปของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ สมรรถนะดังกล่าว ควรมีการศึกษาวិเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ และพัฒนาตัวชี้วัดการปฏิบัติงานเพื่อการเตรียมความพร้อมในการป้องกันและการรับภัยพิบัติของพยาบาลต่อไป

คำสำคัญ : สมรรถนะของพยาบาล การจัดการภัยพิบัติ การบรรเทาความรุนแรง การตอบสนองภัยพิบัติ

¹พยาบาลวิชาชีพ ปฏิบัติการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี E-mail : Takky5515@windowslive.com

²รองศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำสาขาพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช E-mail : sstit@hotmail.com

³พยาบาลวิชาชีพ ชำนาญการพิเศษ (ด้านการสอน) วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี E-mail : c_rungnapa@yahoo.com

ABSTRACT

The purpose of this study was to explore the competency of nurses in disaster management. The subjects were 20 experts in the field of disaster management including the chief of nursing administration, educational experts, professionals practice in the file of disaster management and emergency medical professionals.

A three-steps delphi study was utilized to establish the core competencies appropriate for nurses in disaster management, as follows: 1) interview were conducted of all the experts in order to identify the competencies required by nurses working in the field of disaster management, 2) the data were analyzed using content analysis for core competencies, and then were developed the rating scales questionnaire. All items in the questionnaire were ranked in term of the important of the competencies by a prior panel of experts, 3) the rank of competencies was computed using median and interquartile ranges. The questionnaire was sent to previous experts to confirm the previously ranked items. Again median and interquartile ranges were analyzed to summarize the study.

The results of this study indicated that the competencies for nurses in disaster management were consist of 6 core components as follow: 1) diaster prevention and mitigation competencies, 2) disaster preparedness competencies, 3) disaster response competencies, 4) recovery and rehabilitation competencies, 5) leadership for disaster nursing management competency, 6) a common feature for disasters nursing management competencies. The competencies received from this study should be studied for factor analysis and develop indicator of competencies for nurses working in the field of disaster management.

Keywords : competencies of nurses, disaster management, violence mitigation, disaster response.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันปัญหาจากภัยพิบัติที่เพิ่มขึ้นและทวีความรุนแรงอย่างมากมาย ทำให้เกิดความเสียหายแก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน เหตุการณ์ที่เคยเกิดขึ้นและสร้างความทรงจำที่มีอาจลืมเลือนได้ อาทิ การเกิดคลื่นยักษ์สึนามิ พ.ศ 2547 ที่ส่งผลให้มีจำนวนผู้เสียชีวิตถึง 5,395 คน การเกิดอุทกภัยในภาคใต้เมื่อ พ.ศ. 2553 ซึ่งมีพื้นที่ประสบอุทกภัยในภาคใต้ตอนบน ภาคกลาง และภาคตะวันออก รวมทั้งสิ้น 39 จังหวัด มีผู้เสียชีวิตจากเหตุอุทกภัย 180 ราย ส่วนในพื้นที่ภาคใต้ มีจังหวัดประสบภัยทั้งสิ้น 12 จังหวัด ราษฎรได้รับความเดือดร้อน

609,511 คร่าวเรือน 1,932,405 คน มีผู้เสียชีวิตทั้งสิ้น 80 คน และการเกิดอุทกภัยรวมทั้งดินโคลนถล่มเมื่อ พ.ศ. 2554 ที่ก่อให้เกิดความเสียหายในพื้นที่ 10 จังหวัด ประชาชนเดือดร้อน 628,998 คร่าวเรือน และมีผู้เสียชีวิต 64 คน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นส่งผลกระทบต่อบุคคล สังคม และประเทศชาติ และมีแนวโน้มการเกิดภัยพิบัติและผลกระทบต่างๆ ในอนาคตว่า อาจจะทวีความรุนแรงมากขึ้นและอาจจะทำให้การรับมือกับภัยพิบัติมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การจัดการภัยพิบัติยังมีความจำเป็นต้องได้รับการพัฒนา

ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยการร่วมกันวางแผนการจัดการเพื่อบรรเทาความรุนแรงด้วยการวิเคราะห์ประเด็นที่มีผลต่อการช่วยเหลือผู้ประสบภัย ได้แก่ การป้องกันและการบรรเทา (Prevention/Mitigation) การเตรียมพร้อม (Preparedness) การรับสถานการณ์ฉุกเฉิน (Emergency Response) การฟื้นฟูบูรณะ (Recovery) และการพัฒนา (Development)

สิ่งที่พยาบาลเกี่ยวข้องกับการจัดการภัยพิบัติตามบทบาทหน้าที่ของวิชาชีพก็คือ การเตรียมความพร้อมของตนเองสำหรับการจัดการภัยพิบัติ รวมถึงการนำสิ่งที่ได้จากการเตรียมความพร้อมไปใช้ในกระบวนการจัดการภัยพิบัติทั้ง 4 กระบวนการด้วยองค์ความรู้ทางวิชาชีพ และสมรรถนะ ได้แก่ ความรู้เฉพาะสาขา ทักษะ การคิดรู้ ทักษะการปฏิบัติ ทักษะระหว่างบุคคล อุปนิสัย และเจตคติที่ผลักดันให้บุคคลนั้นปฏิบัติงานได้ดีเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานซึ่งได้มาจากการสังมประสพการณ์และพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวของพยาบาลวิชาชีพ (ICN, 2009) ทำให้การดำเนินงานตามกระบวนการจัดการภัย

พิบัติเกิดประสิทธิภาพและสามารถแก้ไขหรือบรรเทาความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้จริง

การจัดการกับภัยพิบัติจึงเป็นบทเรียนที่ควรแก่การจัดการศึกษาเพื่อการเตรียมความรู้ให้เพียงพอสำหรับพยาบาลในการเผชิญกับปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตามจากการศึกษาค้นคว้าสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติพบว่ายังมีผู้ทำการศึกษาไม่กว้างขวางนัก จำเป็นต้องอาศัยประสบการณ์ของผู้เชี่ยวชาญในการแสดงความคิดเห็นเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามลักษณะของปัญหาที่มีความซับซ้อน จำเป็นต้องใช้ความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ในเรื่องนั้น จากข้อมูลสนับสนุนของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิจัยแบบเดลฟาย เพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุดและเหมาะสมที่สุดกับบริบทปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ

กรอบแนวคิดการวิจัย

Input	Process	Output
<p>ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง</p> <ul style="list-style-type: none"> - อุบัติการณ์การเกิดภัยพิบัติ - งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง - ICN framework of disaster nursing competency. - ผลการถอดบทเรียนจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ฯลฯ 	<p>กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่ม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านการบริหารการพยาบาล 2. ด้านการปฏิบัติการพยาบาล 3. ด้านการศึกษา 4. ด้านการแพทย์และเวชกิจฉุกเฉิน 	<p>สมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านการป้องกัน การบรรเทา ผลกระทบจากภัยพิบัติ 2. ด้านเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ 3. ด้านการตอบสนองภัยพิบัติ 4. ด้านการฟื้นฟูสภาพภายหลังเกิดภัยพิบัติ 5. คุณลักษณะผู้นำ 6. คุณลักษณะทั่วไปทั่วไป

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัยเพื่อศึกษาสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) โดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) ศึกษาและรวบรวมความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งวิจัยครั้งนี้ได้ผ่านคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช และมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ มีจำนวน 20 คน ได้แก่ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการพยาบาลจำนวน 5 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการปฏิบัติการพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติจำนวน 5 คนผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา/สอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับภัยพิบัติจำนวน 5 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการแพทย์และเวชกิจฉุกเฉินจำนวน 5 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชุด คือ ชุดที่ 1 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ ชุดที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสมรรถนะของพยาบาล มีจำนวนทั้งหมด 113 ข้อ ได้จากการสังเคราะห์เนื้อหาคำตอบของผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 1 ซึ่งเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ และชุดที่ 3 แบบสอบถามความคิดเห็นที่ปรับปรุงจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 มีจำนวน 113 ข้อ พร้อมแสดงค่ามัธยฐานขอบเขตค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ และคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 2 ประกอบ

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในรอบที่ 1 ผู้วิจัยสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ด้วยวิธีการสื่อสารแบบสองทาง การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 2 ผู้วิจัยนำแบบสอบถามรอบที่ 2 ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามตามความ

สำคัญ การเก็บรวบรวมข้อมูลรอบที่ 3 ผู้วิจัยส่งแบบสอบถาม ด้วยวิธีการเช่นเดียวกับรอบที่ 2 และทบทวนคำตอบยืนยันคำตอบ เพิ่มเติมคำตอบหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 1 ผู้วิจัยทำการรวบรวมความคิดเห็นที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 20 คน มาวิเคราะห์เนื้อหา และจัดกลุ่มสมรรถนะที่มีความสำคัญรายด้านและรายข้อ ได้สมรรถนะที่มีความจำเป็นทั้งหมด 6 ด้าน รวม 113 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 2 นำคำตอบที่ได้มาวิเคราะห์ข้อมูล โดยการหาค่ามัธยฐาน และพิสัยระหว่างควอไทล์ เพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลรอบที่ 3 คำนวณค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ของแต่ละข้ออีกครั้ง เพื่อสรุปผลการวิจัย พิจารณาความสอดคล้องของข้อความจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ที่น้อยกว่า 1.50 และคำตอบที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่เกินร้อยละ 15

ผลการวิจัย

สมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติประกอบด้วยสมรรถนะ 6 ด้าน และรายการสมรรถนะย่อย 113 ข้อ ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นที่สอดคล้องกัน ($IR < 1.50$) และมีระดับความสำคัญมากที่สุดและมาก (3.50 ขึ้นไปจากคะแนนเต็ม 5) ทุกข้อดังนี้

1. สมรรถนะด้านการป้องกัน และการบรรเทา ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ ประกอบด้วยสมรรถนะ 4 ด้าน และประกอบด้วยสมรรถนะย่อย 20 ข้อ ได้แก่

1.1 สมรรถนะด้านการประเมินความเสี่ยง และความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ ได้แก่ 1) มีความเข้าใจนิยามที่เกี่ยวกับภัยพิบัติ ได้แก่ disaster, technological disasters, conflicted disaster, terrorism 2) มีความรู้และความเข้าใจกระบวนการจัดการความเสี่ยง

- 3) มีความรู้เกี่ยวกับประวัติวิทยาการเกิดภัยพิบัติ
 4) สามารถใช้กระบวนการจัดการความเสี่ยงในการประเมินสถานการณ์และความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้

1.2 สมรรถนะด้านการป้องกันความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ ได้แก่ 1) สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน ให้สามารถพึ่งตนเองได้ 2) สามารถหาข้อมูลจำนวนของผู้ป่วยเรื้อรัง กลุ่มผู้พิการ กลุ่มที่ต้องการการพึ่งพา โดยให้การดูแลและช่วยเหลือเพื่อให้พร้อมรับเมื่อเกิดภัยพิบัติ 3) มีความรู้เกี่ยวกับวิธีลดความเสี่ยงในประชากรกลุ่มเสี่ยง 4) มีความสามารถในการวิจัยหรือนำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาใช้เป็นแนวทางในการป้องกัน และบรรเทาความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ

1.3 สมรรถนะด้านการป้องกันและการส่งเสริมสุขภาพ ได้แก่ 1) สามารถจัดการระบบการดูแลสุขภาพในพื้นที่ โดยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 2) สามารถจัดการปัญหาสุขภาพแก่ผู้ป่วยเรื้อรัง กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มที่ต้องการการพึ่งพา 3) สามารถวางแผนการดูแลสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการด้านสุขภาพของประชาชนในพื้นที่ 4) สามารถสร้างเสริมศักยภาพของชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ 5) สามารถติดตามและประเมินความต้องการของผู้ป่วยเรื้อรัง กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มที่ต้องการการพึ่งพา 6) สามารถประเมินแหล่งสนับสนุนที่ช่วยแก้ปัญหาสุขภาพในชุมชนได้ 7) สามารถจัดระบบการลดความเสี่ยงของการแพร่กระจายโรคติดต่อ

1.4 สมรรถนะด้านการสื่อสารการประสานงาน ได้แก่ 1) สามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการสื่อสาร 2) สามารถถ่ายทอดข้อมูลความเสี่ยงและการลดความเสี่ยงนั้น ๆ 3) สามารถประเมินข่าวสาร ความน่าเชื่อถือ จากสื่อต่าง ๆ 4) เห็นความสำคัญของการป้องกันการเกิดภัยพิบัติ กระจ่ต้อร้อร้นในการค้นคว้าหาความรู้

- 5) สามารถประสานงานกับทุกฝ่าย มีมนุษยสัมพันธ์ดีพร้อมที่จะรับฟังปัญหาจากทีมสุขภาพและประชาชน

2. สมรรถนะด้านเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ ประกอบด้วย สมรรถนะ 3 ด้าน และสมรรถนะย่อย 27 ข้อ ได้แก่

2.1 สมรรถนะด้านการวางแผนและการเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ ได้แก่ 1) มีความรู้เรื่องความเข้าใจเกี่ยวกับ Concept of disaster management 2) มีความรู้เรื่องการจัดการภัยพิบัติ และสามารถอธิบายระยะต่างๆของการจัดการภัยพิบัติได้อย่างถูกต้อง 3) มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพยาบาลที่รับผิดชอบการจัดการภัยพิบัติ 4) มีความรู้ความเข้าใจกฎหมายพระราชบัญญัติที่เกี่ยวข้อง 5) มีความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแผนการรับมือภัยพิบัติ และสามารถแสดงให้เห็นความสำคัญ 6) สามารถประสานงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องและทำแผนความร่วมมือกรณีเกิดภัยพิบัติ 7) สามารถวางแผนรับภัยพิบัติ 8) สามารถวางแผนปฏิบัติงานแบบบูรณาการระหว่างงานประจำด้านดูแลสุขภาพกับการเตรียมความพร้อมให้กับชุมชนและอาสาสมัคร 9) สามารถจัดและมีส่วนร่วมในการซ้อมแผนรับภัยพิบัติและทบทวนแนวปฏิบัติกับผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง 10) สามารถวิจัยหรือนำผลการวิจัยมาใช้เป็นข้อมูลจัดทำแผนและเตรียมพร้อมรับมือกับภัยพิบัติที่อาจจะเกิดขึ้น

2.2 สมรรถนะด้านการจัดการทรัพยากรเทคโนโลยีและการสื่อสาร ได้แก่ 1) มีทักษะในการเตรียมใช้งานและบำรุงรักษา อุปกรณ์การช่วยเหลือผู้ประสบภัย เครื่องมือการสื่อสารที่จำเป็น 2) มีความรู้เกี่ยวกับระบบการสื่อสาร เว็บไซต์ และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้อง 3) สามารถเตรียมระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการภัยพิบัติได้ 4) สามารถจัดกลุ่มทรัพยากรให้มีความเหมาะสมต่อจำนวนผู้ประสบภัย ประเภทของภัยพิบัติ และการเกิดโรคในพื้นที่นั้น ๆ โดยให้มีสภาพพร้อมรับภัยพิบัติ 5) มีทักษะ

การสื่อสารและโน้มน้าวให้ประชาชนและทีมสุขภาพพัฒนาศักยภาพของตนให้พร้อมรับภัยพิบัติ

2.3 สมรรถนะด้านการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรชุมชน และอาสาสมัคร ได้แก่ 1) สามารถจัดการชุมชนให้มีความเข้มแข็ง 2) สามารถให้ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติ การป้องกันภัยพิบัติและปัญหาสุขภาพที่เกิดจากภัยพิบัติ รวมทั้งความเสี่ยงในพื้นที่ 3) สามารถส่งเสริมสุขภาพประชาชนเพื่อการป้องกันโรค 4) สามารถร่วมเตรียมระบบการเตือนภัยในชุมชน 5) สามารถให้ความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการช่วยฟื้นคืนชีพพื้นฐานแก่ประชาชนที่เป็นอาสาสมัคร 6) สามารถสร้างนวัตกรรมเพื่อการเตรียมความพร้อม 7) สามารถให้ความรู้และถ่ายทอดจิตสำนึกแก่พยาบาล และทีมสุขภาพถึงโอกาสการเป็นอาสาสมัคร 8) สามารถจัดโครงการเพื่อให้ความรู้แก่ประชาชนผ่านช่องทางต่าง ๆ ได้ 9) สามารถวางแผนจัดอัตรากำลังบุคลากรสุขภาพ 10) สามารถวางแผนพัฒนาบุคลากรในทีมและเครือข่ายอาสาสมัคร 11) สามารถเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อม 12) สามารถเข้าร่วมการจัดการอพยพประชาชนในชุมชน

3. สมรรถนะด้านการตอบสนองภัยพิบัติ ประกอบด้วย สมรรถนะ 5 ด้านและสมรรถนะย่อย 41 ข้อ ได้แก่

3.1 สมรรถนะด้านการดูแลบุคคลที่ประสบภัยพิบัติ ได้แก่ 1) มีความรู้และทักษะการพยาบาลตามปัญหาสุขภาพ 2) มีความรู้และทักษะการช่วยเหลือผู้ป่วยในภาวะวิกฤติฉุกเฉิน การคัดกรองผู้บาดเจ็บ (triage) 3) สามารถจัดลำดับความสำคัญของการช่วยเหลือ 4) มีความรู้เกี่ยวกับปัญหาด้านสุขภาพ และให้การช่วยเหลือที่เหมาะสม 5) มีทักษะการพยาบาลที่คล่องแคล่ว ได้แก่ (1) ปฐมพยาบาลเบื้องต้น (2) การดูแลบาดแผลประเภทต่างๆ (3) การดูแลผู้มีบาดแผลและปอดติดเชื้อจากเหตุภัยพิบัติ (4) การช่วยฟื้นคืนชีพ (5) การช่วยเหลือ

ผู้ได้รับสารพิษ (6) การช่วยเหลือการบาดเจ็บจากแรงกระแทก (6) ให้กำลังใจ แสดงออกถึงการสนใจและเข้าใจความรู้สึกของผู้ประสบภัย 7) สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลที่ผู้ประสบภัยต้องการ 8) สามารถส่งต่อผู้ป่วยได้เหมาะสม 9) มีทักษะการดูแลด้านจิตใจ 10) มีทักษะการเสริมสร้างแรงจูงใจ

3.2 สมรรถนะด้านการดูแลชุมชน ได้แก่ 1) สามารถประเมินความสามารถในการช่วยเหลือของทีม 2) สามารถดูแลผู้ประสบภัยตามหลักพื้นฐานความต้องการของมนุษย์ 3) สามารถควบคุมโรคระบาดและโรคติดต่อ 4) มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมนันทนาการตามกลุ่มช่วงวัย 5) สามารถให้คำปรึกษาแก่ทีม และผู้ประสบภัยได้ 6) สามารถร่วมการจัดการด้านสุขภาพสิ่งแวดล้อม 7) สามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโรคได้ 8) สามารถให้สุศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพและการป้องกันโรค

3.3 สมรรถนะด้านการปฏิบัติตามแผนและแนวปฏิบัติที่กำหนด ได้แก่ 1) มีความรู้และเข้าใจหลักการของระบบสั่งการในเหตุการณ์ 2) มีความรู้เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่และแนวปฏิบัติตามระบบบัญชาการและการบริหาร 3) มีความรู้เกี่ยวกับการดำเนินงานในทีม และทำตามข้อตกลง 4) สามารถดำเนินการตามแนวปฏิบัติที่กำหนดในพื้นที่ ตามบทบาทที่ตนเองได้รับมอบหมาย 5) มีความพร้อมที่จะรับหน้าที่เป็นผู้บัญชาการแทน 6) สามารถจัดการทรัพยากรและการประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมตามข้อจำกัดที่เกิดขึ้น

3.4 สมรรถนะด้านการสื่อสารประสานงานเมื่อเกิดภัยพิบัติ ได้แก่ 1) สามารถสื่อสารในภาวะวิกฤติตามขั้นตอนของ ICS อย่างถูกต้อง 2) สามารถติดต่อสื่อสาร ประสานงานกับหน่วยงานได้ 3) สามารถประเมินข่าวสารได้ 4) สามารถสื่อสารไปยังผู้เกี่ยวข้องได้เหมาะสมและทันเวลา 5) สามารถประเมินข้อจำกัดการช่วยเหลือตามศักยภาพของทีมและส่งต่อได้ทันเวลา 6) มีความรู้

และเข้าใจการใช้สัญลักษณ์ 7) สามารถใช้วิทยุสื่อสารได้ ถูกต้องและเหมาะสม 8) สามารถให้ข้อมูลแก่สื่อมวลชน และสาธารณชน 9) สามารถตรวจสอบและรายงาน ข้อมูลไปยังองค์กรที่เกี่ยวข้อง 10) สามารถให้ความรู้ อาสาสมัครเกี่ยวกับขั้นตอนการทำงาน บทบาทหน้าที่ และการประสานงานกับเครือข่ายในกระทรวงสาธารณสุข ทีมสุขภาพและองค์กรที่เกี่ยวข้อง 11) สามารถสื่อสาร ภาษาสากลทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

3.5 สมรรถนะด้านการปฏิบัติตามหลัก กฎหมาย และหลักจริยธรรม ได้แก่ 1) มีความรู้เกี่ยวกับ กฎหมาย พระราชบัญญัติ และจริยธรรมที่เกี่ยวข้อง 2) สามารถรักษาความลับอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นเสื่อมเสีย ชื่อเสียง 3) สามารถให้การช่วยเหลือที่เป็นไปตามกฎหมาย ท้องถิ่น กฎหมายประเทศ หรือข้อตกลงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) สามารถบันทึกและการจัดเก็บข้อมูลการให้การ พยาบาลเป็นลายลักษณ์อักษร 5) สามารถดูแลอาสาสมัคร อย่างเสมอภาค 6) สามารถพิทักษ์สิทธิแก่ผู้ประสบภัย ผู้เกี่ยวข้อง และทีมงาน

4. สมรรถนะด้านการฟื้นฟูสภาพภายหลัง เกิดภัยพิบัติ ประกอบด้วย สมรรถนะ 5 ด้าน และ สมรรถนะย่อย 14 ข้อ ได้แก่

4.1 สมรรถนะด้านการฟื้นฟูและการดูแล บุคคล ได้แก่ 1) สามารถจัดการข้อมูลของผู้ประสบภัย เชิงสถิติได้ 2) สามารถวางแผนให้การดูแลตามปัญหา และส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) สามารถ ประสานงานกับผู้เกี่ยวข้องเพื่อการดูแลที่เหมาะสม 4) สามารถป้องกันและเฝ้าระวังโรค 5) สามารถฟื้นฟูสภาพ ผู้ประสบภัย และครอบครัว 6) มีทักษะการฟื้นฟูสภาพ จิตใจและการเสริมพลังอำนาจ 7) สามารถพัฒนาศักยภาพ ของผู้ดูแลผู้ป่วย 8) สามารถพิทักษ์สิทธิและการให้ ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อผู้ประสบภัย

4.2 สมรรถนะด้านการฟื้นฟูชุมชนและการ ประเมินผลการจัดการภัยพิบัติที่เกิดขึ้น ได้แก่ 1) สามารถ ติดตามการดูแลผู้ป่วยในกลุ่มโรคเรื้อรัง กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มที่ต้องการการพึ่งพา 2) มีส่วนร่วมจัดการด้าน สุขภาพ 3) มีส่วนร่วมในการประสานงานเกี่ยวกับบ้าน สวัสดิการที่อยู่อาศัย อาหาร อาชีพ และความต้องการอื่น ๆ 4) สามารถประสานงานเกี่ยวกับการจัดการสิ่งแวดล้อม 5) สามารถยืนยันผลลัพธ์การช่วยเหลือให้มีผลในเชิง นโยบายระดับชาติ และนานาชาติ 6) สามารถวิจัย เพื่อ เป็นข้อมูลในการวางแผนเตรียมรับมือภัยพิบัติในอนาคต

5. คุณลักษณะความเป็นผู้นำของพยาบาล ด้านการจัดการภัยพิบัติ ได้แก่ 1) สามารถเป็นผู้นำและ ผู้ตาม เคารพคำสั่งของผู้บัญชาการ สามารถสั่งการทีม ช่วยเหลือได้เมื่อได้รับมอบหมาย 2) สามารถมอบหมาย งานได้เหมาะสม 3) สามารถบริหารจัดการแบบยืดหยุ่น และสามารถบริหารจัดการบุคคลที่ต้องมีการดูแล แบบกรณีพิเศษ 4) มีความกล้าตัดสินใจ สามารถตัดสินใจ ที่ทันต่อสถานการณ์ 5) สามารถจัดการความขัดแย้ง ในทีมสุขภาพและในสถานการณ์ฉุกเฉิน

6. คุณลักษณะทั่วไปของพยาบาลด้านการ จัดการภัยพิบัติ ได้แก่ 1) กล้าแสดงตัวที่จะอาสาเข้าไป ทำงานในสถานการณ์ภัยพิบัติ และกล้าแสดงตัวเพื่อให้ความเห็นต่อผู้สั่งการ มีความคิดสร้างสรรค์ และสามารถ คาดการณ์เหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด 2) มี มนุษย์สัมพันธ์ดี สามารถทำงานเป็นที่ร่วมกับสหวิชาชีพ หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและ ปฏิบัติงานโดยไม่มีอคติ 3) สามารถป้องกันตนเองใน ภาวะเผชิญเหตุทั้งจากการได้รับแรงกดดัน การถูกทำร้าย ภาวะเครียด และความเสี่ยงต่อการถูกข่มขืน 4) มี สติ ควบคุมอารมณ์ได้ดี และไตร่ตรองอย่างรอบคอบ กระตือรือร้น และมีความคล่องแคล่วว่องไว 5) สามารถ ให้กำลังใจซึ่งกันและกันในทีมงาน

การอภิปรายผลการวิจัย

สมรรถนะด้านการป้องกัน และการบรรเทา ความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นจากภัยพิบัติ พบว่า พยาบาล ต้องให้คำชี้แนะเกี่ยวกับการจัดการความปลอดภัยด้าน สิ่งแวดล้อม ปัจจัยเสี่ยง ที่ทำให้เกิดภัยพิบัติในชุมชน อีกทั้งต้องสำรวจหน่วยบริการที่มีความเสี่ยงสูง (ICN, 2011) นอกจากนี้การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ให้มีส่วนในการดูแลสุขภาพของตนเอง เป็นสิ่งสำคัญที่ การจัดการทางการแพทย์พยาบาลต้องสร้างให้เกิดขึ้น ให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการวางแผนไปจนถึงสิ้นสุด การดำเนินการและประเมินผล (แอนน์จิสระพงษ์สุวรรณ, 2552) โดยการมีส่วนร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการวางแผน เพื่อตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชน การทำงานร่วมกับหน่วยงาน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อช่วยพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน (วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และ สมจินดา ชมพูนุช, 2557) สมรรถนะ ด้านเตรียมพร้อมรับภัยพิบัติ พบว่า พยาบาลควรคำนึง ถึงประเภทของภัยพิบัติที่อาจเกิดขึ้นในชุมชนและ แนวทางการจัดการภัยพิบัติแต่ละประเภท และจำเป็นต้องมีฝึกซ้อมแผนการจัดการภัยพิบัติ การจัดเตรียมแผน และการซ้อมแผนบ่อย ๆ ร่วมกับชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะ ทำให้ประชาชนตระหนักและมีความรู้ในการเตรียมพร้อม ป้องกัน แก้ปัญหาและการช่วยเหลือกันเองในชุมชน พยาบาลซึ่งเป็นกำลังหลักในทีมงานสาธารณสุข จึงควร ทราบ และสามารถเตรียมแผนภายในหน่วยงานได้ (อุบล ยี่เฮ็ง, 2555) สมรรถนะด้านการตอบสนอง ภัยพิบัติ พบว่า การให้การพยาบาลผู้ป่วยที่มีบาดแผล จากเหตุการณ์ธรณีพิบัติภัย มีปัญหาคือ บุคลากร ขาดประสบการณ์และความรู้ การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ อุปกรณ์ รวมถึงผู้ประสพภัยไม่ได้ตระหนักในการรักษาแผล ผลสะท้อนว่าบุคลากรทั้งแพทย์ พยาบาลไม่เคยมีความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับการจัดการแผลลึนามีมาก่อน จึงมีการเย็บแผลภายหลังจากล้างทำความสะอาดเหมือน การดูแลบาดแผลจากอุบัติเหตุทั่วไป และไม่ได้เฝ้า

ระวัง ดูแลผู้ป่วยที่มีแผลขนาดเล็กอย่างใกล้ชิด (สุนันทา ลัทธิตกุล, 2550) สมรรถนะด้านการฟื้นฟูสภาพภายหลัง เกิดภัยพิบัติ พบว่า บทบาทของพยาบาลด้านการจัดการ ภัยพิบัติจำเป็นต้องประเมินความต้องการทางด้านร่างกาย และจิตใจของผู้ประสพภัยในระยะสั้น และระยะยาว เพื่อ ระบุความต้องการของผู้ประสพภัย และการส่งต่อผู้ประสพ สาธารณภัยเพื่อให้ได้รับการรักษาหรือบำบัดเฉพาะจาก ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาตามความเหมาะสม ไปจนถึงการ แสดงบทบาทเป็นผู้พิทักษ์สิทธิ์สำหรับผู้ประสพภัย เพื่อ ตอบสนองความต้องการในการดูแลด้านต่าง ๆ ในระยะยาว

คุณลักษณะความเป็นผู้นำของพยาบาลด้าน การจัดการภัยพิบัติ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล ด้านการจัดการภัยพิบัติ ในบางสถานการณ์จำเป็นต้อง ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้สั่งการ ต้องกล้าตัดสินใจ และสามารถ สั่งการได้ทันที ตามบริบทและข้อจำกัดของเหตุการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ (อรทัย ปิงวงสารักษ์, 2540) ที่พบว่า ตัวประกอบสมรรถนะภาวะผู้นำในงาน บริการรักษาพยาบาลผู้ป่วยอุบัติเหตุและฉุกเฉิน เป็น งานที่ต้องมีสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้ร่วมงาน โดยมี หัวหน้าทีมเป็นผู้กำกับ จึงจะทำให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี

คุณลักษณะทั่วไปของพยาบาลด้านการจัดการ ภัยพิบัติ พบว่า การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควรคำนึงถึงอันตรายที่อาจเกิดขึ้นกับตนเองและควร ปฏิบัติตามข้อพึงระวัง (ทวิดา กมลเวช, 2554)

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสอดคล้องกับ การศึกษาวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับสมรรถนะของพยาบาล เกี่ยวกับภัยพิบัติ มีสมรรถนะพยาบาลด้านการจัดการ ภัยพิบัติเพิ่มเติมที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีประสบการณ์ เกี่ยวกับเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นจริงทั้งในมุมมองของ ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ และบุคลากรทางการศึกษา มารวบรวม เป็นสมรรถนะที่ประกอบด้วยความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะที่พยาบาลควรจะมี เพราะพยาบาล นั้นเปรียบเสมือนเฟืองจักรในการดูแลผู้ป่วยเมื่อเกิด เหตุการณ์ที่ดีที่สุดขณะนั้น และในทางกลับกันหาก

การแสดงบทบาทของพยาบาลไม่มีประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นก็ไม่ได้เป็นการช่วยเหลือผู้ประสบภัยตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นการจัดการกับภัยพิบัติจึงเป็นบทเรียนที่ควรแก่การจัดการศึกษาเพื่อเตรียมความรู้ให้เพียงพอสำหรับพยาบาลในการเผชิญกับปัญหาและแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพต่อไป

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า สมรรถนะพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญที่จะสามารถนำผลการวิจัยไปใช้ดังนี้

1. ผู้บริหารองค์กรวิชาชีพ สามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดสมรรถนะของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติ

2. ผู้บริหารทางการพยาบาลสามารถนำสมรรถนะที่ได้จากงานวิจัยนี้ไปใช้เป็นแนวทางในการเตรียมบุคลากร และการจัดบริการเพื่อป้องกัน บรรเทา ตอบสนองภัยพิบัติ และฟื้นฟูสภาพผู้ประสบภัยได้

3. สถานศึกษาทางการพยาบาล สามารถนำสมรรถนะด้านการจัดการภัยพิบัติที่ได้จากการวิจัยนี้ไปใช้ในการกำหนดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนแก่พยาบาล เพื่อให้ได้บุคลากรพยาบาลที่มีสมรรถนะสูงในการจัดการภัยพิบัติ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัย

ควรนำสมรรถนะที่ได้จากการศึกษานี้ไปวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor analysis) เพื่อยืนยันสมรรถนะหลักของพยาบาลด้านการจัดการภัยพิบัติต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ทวิตา กมลเวช. (2554). *คู่มือการจัดการจัดการภัยพิบัติท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา เพลส จำกัด
- วรรณเพ็ญ อินทร์แก้ว และ สมจินดา ชมพูนุช. (2557). *การพยาบาลสาธารณภัย*. กรุงเทพมหานคร: ปิยอนต์ พับลิชชิ่ง จำกัด.
- สุนันทา ลัทธิติกุล. (2550). *ประสบการณ์ของพยาบาลในการปฏิบัติงานกรณีฉุกเฉินพิบัติภัยในโรงพยาบาลของจังหวัดพังงา*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2554). *รายงานการศึกษาเบื้องต้น การจัดการภัยพิบัติและการฟื้นฟูบูรณะหลังการเกิดภัยกรณีศึกษาไทยและต่างประเทศ*. กรุงเทพมหานคร.
- อรทัย ปิงวงศานุรักษ์. (2540). *ตัวประกอบสมรรถนะของพยาบาลวิชาชีพหน่วยอุบัติเหตุและฉุกเฉินในโรงพยาบาลรัฐ*. วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบล ยี่เฮ็ง. (2555). *การวางแผนรับสถานการณ์ฉุกเฉินและอุบัติภัยหมู่*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ เรื่อง การดูแลผู้ป่วยฉุกเฉิน วันที่ 11 -15 มิถุนายน 2555 ณ โรงแรมดิเอ็มเมอรัลด์ กรุงเทพมหานคร.
- แอนน์ จิระพงษ์สุวรรณ. (2552). *การจัดการสาธารณภัยทางการพยาบาล*. *วารสารพยาบาลสาธารณสุข*, 23(2), 108-119.
- International Council of Nurse. (2011). *ICN Framework of Disaster Nursing Competencies*. Geneva, Switzerland: World Health Organization and International Council of Nurses.